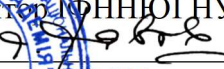

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА КРИМІНАЛІСТИКИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ІФННЮІ НУ «ОЮА»

проф. Роман САВЧУК

« 7 » вересня 2024 р.

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

**КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ВК 16**

рівень вищої освіти
ступінь вищої освіти
галузь знань
спеціальність
освітня програма

перший (бакалаврський)
бакалавр
08 Право
081 Право
Право

Розробник програми: к.ю.н., доц. Смушак Олександра Маркіянівна

Затверджено на засіданні кафедри кримінального права та кримінології (протокол № 1 від 30.08.2024 р.)

В.о.завідувача кафедри кримінального права
та кримінології

Сергій ТОМИН

Начальник навчального відділу

Ірина ЯЦКІВ

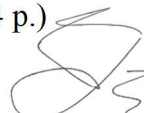
Гарант освітньої програми

Роман САВЧУК

Науково-методична рада (протокол № 1 від 02.09 2024 р.)

Голова науково-методичної
ради

Олег БЕЗНОСЮК

Заступник директора

Олег БЕЗНОСЮК

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Анотація

Кваліфікації кримінальних правопорушень є однією з дисциплін ВК, які вивчають у юридичних вищих навчальних закладах України.

Вивчення ВК «Кваліфікація кримінальних правопорушень» має сформувати у студентів глибокі теоретичні і практичні знання щодо практичного застосування кримінального законодавства України. Вивчення цього курсу має сприяти вихованню у студентів поважного ставлення до Закону про кримінальну відповідальність як важливого засобу захисту людини, її прав та свобод, проголошених Конституцією України, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань. В умовах дії нового Кримінального кодексу України зазначений курс має на меті також поєднати знання студентів, здобуті під час навчання, з новими законодавчими положеннями.

1.2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Кваліфікація кримінальних правопорушень» є:

Навчальна – сприяти становленню сучасного всебічно-розвинутого кваліфікованого фахівця-юриста здатного на достатньому рівні репрезентувати органи Національної поліції у відносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та громадянами, формувати та розвивати правові знання студентів, уміння аналізувати нормативно-правові акти та інші документи; виробляти навички самостійного аналізу кримінально-правових явищ, умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретної ситуації; виробляти настанови на оволодіння професійними вміннями та навичками;

Розвиваюча – формувати та розвивати правові знання студентів, уміння аналізувати нормативно-правові акти та інші документи; виробляти навички самостійного аналізу правових явищ, умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретної ситуації; виробляти настанови на оволодіння професійними вміннями та навичками; виховна – формувати ціннісні орієнтири студентів відповідно до ідеалів гуманізму, демократії, соціальної справедливості, поваги до особистості; виховувати активну громадянську позицію; сприяти усвідомленню ролі та значення юридичної діяльності в розбудові та зміцненні української держави; формувати в майбутніх фахівців високий рівень правової свідомості та правової культури, професійних та особистісних якостей.

Результати вивчення навчальної дисципліни «Кваліфікації кримінальних правопорушень» Згідно з вимогами освітньої програми.

Здобувачі повинні знати:

- 1) на понятійному рівні: основні положення та принципи кваліфікації кримінальних правопорушень;
- 2) на фундаментальному рівні: особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти власності, проти громадської безпеки, громадського порядку та моральності;

3) на практично-творчому рівні: основи організації діяльності підрозділів поліції при розслідуванні кримінальних правопорушень, направлених на вірну їх кваліфікацію та збір відповідної доказової бази.

Вміти:

1) на репродуктивному рівні: відтворювати основні поняття та категорії, що відображають сутність кваліфікації кримінальних правопорушень;

2) на алгоритмічному рівні: довільно використовувати засвоєні знання для розв'язання типових ситуацій, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень, а також організовувати свою діяльність на основі певного алгоритму;

3) на евристичному рівні: орієнтуватися у процесі зміни професійних завдань та ускладнення оперативно-слідчої обстановки, знаходити шляхи розв'язку нетипових задач, що виникають під час розслідування кримінальних правопорушень;

4) на творчому рівні: переосмислювати наявні знання стосовно нових змін, що відбуваються в кримінальному законодавстві держави; варіативно розв'язувати професійні завдання; у вмінні самостійно вести експериментальну, науково-дослідницьку діяльність.

3. ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття, види та значення кримінально-правової кваліфікації.

Поняття кримінально-правової кваліфікації. Юридичне закріплення кримінально-правової кваліфікації. Відмінність класифікації кримінальних правопорушень від їх кваліфікації. Види кримінально-правової кваліфікації, суб'єкти, що її здійснюють. Значення правильної кримінально-правової кваліфікації. Поняття підстав кримінально-правової кваліфікації. Фактична та юридична (нормативна) підстави кримінально-правової кваліфікації. Склад кримінального правопорушення і його значення для кримінально - правової кваліфікації. Етапи та юридичне закріплення результатів кримінально-правової кваліфікації. Висновки.

Тема 2. Принципи та правила кваліфікації кримінальних правопорушень.

Принципи кваліфікації кримінальних правопорушень. Загальні правила кваліфікації кримінальних правопорушень: поняття, види, значення. Склад кримінального правопорушення і кваліфікація кримінальних правопорушень. Спеціальні правила кваліфікації кримінальних правопорушень: поняття, види, значення. Кваліфікація незакінченого кримінального правопорушення. Кваліфікація кримінального правопорушення, вчиненого у співучасті. Кваліфікація множинності кримінальних правопорушень. Види підстав кваліфікації кримінальних правопорушень. Фактична підстава кваліфікації кримінальних правопорушень. Юридична підстава кваліфікації кримінальних правопорушень. Правила кваліфікації кримінальних правопорушень з урахуванням постійних та перемінних (бланкетних, оцінних) ознак їх складу. Кваліфікація кримінальних правопорушень за наявності кваліфікуючих ознак.

Тема 3. Кваліфікація умисних кримінальних правопорушень з урахуванням стадій їх чинення.

Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення за чинним кримінальним законодавством України.

Готування до кримінального правопорушення, його поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Види підготовчих дій. Підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення. Відмежування готування до кримінального правопорушення від виявлення наміру. «Голий умисел» та його правові наслідки. Відповідальність за готування до кримінального правопорушення за КК України.

Правові наслідки готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини КК передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання.

Значення готування до вчинення кримінальних правопорушень. Кваліфікація деяких видів готування.

Замах на кримінальне правопорушення, його поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Види замаху на кримінальне правопорушення: закінчений та

незакінчений; замах на непридатний об'єкт та замах з непридатними засобами. Значення такого розподілу для кваліфікації кримінальних правопорушень Національною поліцією. Відмежування замаху від готування до кримінального правопорушення.

Значення замаху на вчинення кримінальних правопорушень . Кваліфікація готування до кримінального правопорушення та замаху на кримінальне правопорушення при альтернативному й неконкретизованому умислі.

Закінчене та незакінчене кримінальне правопорушення. Поняття закінченого кримінального правопорушення. Момент закінчення кримінального правопорушення у складах з матеріальним, формальним та усіченим складом. Значення встановлення конструкції складу кримінального правопорушення при кваліфікації кримінальних правопорушень ..

Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні та добровільна відмова від доведення кримінального правопорушення до кінця, її поняття та ознаки. Стадії вчинення кримінального правопорушення, на яких можлива добровільна відмова. Підстави усунення кримінальної відповідальності за добровільну відмову від доведення кримінального правопорушення до кінця. Наслідки добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця та їх значення для вирішення органами поліції питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Тема 4. Кваліфікація кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті.

Поняття і значення співучасті у кримінальному правопорушенні та її об'єктивні і суб'єктивні ознаки.

Умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення. Зміст цієї ознаки та значення при притягненні особи до кримінальної відповідальності в діяльності підрозділів превентивної діяльності та кримінальної поліції.

Суб'єктивні ознаки співучасті. Спільність умислу співучасників.

Особливості інтелектуального моменту умислу співучасників. Питання про можливість одностороннього суб'єктивного зв'язку між співучасниками. Вольовий момент умислу співучасників. Питання про можливість співучасті в кримінальних правопорушеннях, які вчинені з необережності. Відокремлення співучасті від «необережного заподіяння шкоди».

Значення мотиву та мети при вчиненні кримінального правопорушення у співучасті.

Види співучасників та їх визначення в Кримінальному кодексі України. Виконавець та співвиконавець кримінального правопорушення. Організатор кримінального правопорушення. Підбурювач до кримінального правопорушення. Способи підбурювання. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки підбурювання. Пособник кримінального правопорушення. Види пособництва. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки пособництва. Відмежування пособництва від підбурювання.

Кваліфікація дій виконавця. Кваліфікація дій організатора, пособника, підбурювача.

Форми співучасті. Питання про форми співучасті в науці кримінального права. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб, групою осіб за

попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією. Кваліфікація дій учасників організованої групи чи злочинної організації.

Призначення покарання співучасникам. Спеціальні питання відповідальності співучасників. Кваліфікація опосередкованого виконавства. Кваліфікація кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом. Провокація кримінального правопорушення.

Ексцес виконавця. Види ексцесу виконавця: кількісний та якісний. Кваліфікація кримінальних правопорушень при ексцесі виконавця. Невдале підбурювання та пособництво.

Добровільна відмова співучасників. Добровільна відмова виконавця. Кваліфікація дій інших співучасників при добровільній відмові виконавця. Особливості добровільної відмови підбурювача та пособника.

Поняття причетності до кримінального правопорушення. Види причетності: переховування, неповідомлення, потурання. Кваліфікація причетності до кримінального правопорушення.

Тема 5. Кваліфікація множинності кримінальних правопорушень.

Поняття множинності кримінальних правопорушень. Соціальна та юридична характеристика множинності кримінальних правопорушень та її значення в діяльності підрозділів превентивної діяльності та кримінальної поліції.

Види множинності кримінальних правопорушень. Загальні правила кваліфікації множинності кримінальних правопорушень.

Одиничне кримінальне правопорушення як структурний елемент множинності кримінальних правопорушень. Види одиничних кримінальних правопорушень: прості та ускладнені одиничні кримінальні правопорушення (триваючі, продовжувані та складні кримінальні правопорушення). Кваліфікація триваючих, продовжуваних і складених кримінальних правопорушень.

Сукупність кримінальних правопорушень та її ознаки. Види сукупності кримінальних правопорушень: ідеальна та реальна сукупність. Відмежування ідеальної сукупності від одиничного кримінального правопорушення. Відмежування сукупності кримінальних правопорушень від конкуренції норм. Кваліфікація сукупності кримінальних правопорушень.

Повторність кримінальних правопорушень та її ознаки. Види повторності: повторність, не пов'язана із засудженням (фактична повторність) та повторність, пов'язана із засудженням (рецидив). Види фактичної повторності: повторність тотожних, однорідних та різнорідних кримінальних правопорушень. Кваліфікація повторності.

Рецидив кримінального правопорушення: поняття та ознаки. Види рецидиву: загальний, спеціальний, простий, складний (багаторазовий), пенітенціарний, особливо небезпечний. Значення рецидиву в діяльності органів досудового розслідування. Кваліфікація рецидиву кримінальних правопорушень.

Тема 6. Подолання конкуренції і колізій статей закону в процесі кваліфікації кримінальних правопорушень.

Поняття конкуренції кримінально-правових норм. Види конкуренції. Розмежування конкуренції та колізії.

Поняття загальної та спеціальної норми. Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції загальної та спеціальної норм.

Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції частини та цілого.

Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції кваліфікуючих або пом'якшуючих ознак складів кримінальних правопорушень. Конкуренція між кваліфікованим і особливо кваліфікованим складами кримінального правопорушення. Конкуренція між привілейованим і кваліфікованим складами кримінального правопорушення. Конкуренція між привілейованим та особливо привілейованим складами кримінального правопорушення.

Поняття колізії в кримінальному праві. Види колізій в кримінальному праві та способи її вирішення.

Тема 7. Кваліфікація діянь, вчинених при обставинах, що виключають їх кримінальну протиправність.

Поняття та види обставин, які виключають кримінальну протиправність діяння. Кваліфікація діянь, вчинених за наявності окремих видів обставин, передбачених статтями Загальної частини Кримінального кодексу України. Кваліфікація діянь, вчинених за наявності обставин, передбачених нормами Особливої частини Кримінального кодексу України.

Кваліфікація діянь, вчинених за наявності обставин, передбачених Конституцією України та міжнародно-правовими актами. Висновки.

Тема 8. Кваліфікація пост кримінальної поведінки людини.

Групове вчинення кримінального правопорушення за відсутності ознак співучасті у кримінальному правопорушенні. Поняття посереднього виконання та основні правила його кваліфікації. Поняття причетності до кримінального правопорушення. Основні правила кваліфікації окремих форм причетності до кримінального правопорушення. Групове вчинення кримінального правопорушення за відсутності ознак співучасті у кримінальному правопорушенні.

Тема 9. Зміна кримінально-правової кваліфікації.

Зміна кримінально-правової кваліфікації: поняття, види. Зміна кримінально-правової кваліфікації у зв'язку з прийняттям нового кримінального закону. Зміна кримінально-правової кваліфікації при зміні фактичних обставин кримінальної справи (провадження). Зміна кримінально-правової кваліфікації у разі кваліфікаційної помилки: Кваліфікаційна помилка: поняття та види; Причини кваліфікаційної помилки; Виявлення та усунення кваліфікаційної помилки на різних стадіях кримінального провадження; Запобігання кваліфікаційній помилці.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Основна:

1. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. К.:Ваїте, 2019. 288 с.
2. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 448 с.
3. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи навч. посібник / М. І. Панов. Харків: Право, 2019. 248 с.
4. Крайник Г.С. Практикум «Кваліфікація кримінальних правопорушень» для студентів спеціальності 081 «Право» історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2022. 68 с.
5. Людвік В. Д. Кваліфікація кримінальних правопорушень, підслідних Національній поліції : метод. рек. до практичної підготовки курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування / В. Д. Людвік, В. С. Березняк. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 76 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. Копотуна І. М. Київ: «К Н Т», 2023. 932 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. і допов. К.: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
8. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / [М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О.Володіна та ін.] ; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
9. Сопілко І.М. Теоретичні основи кваліфікації кримінальних правопорушень: навч. посібник Тернопіль : Осадца Ю.В., 2022. 188 с.

Нормативні акти:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (Дата звернення 14.08.2023 р.);
 2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (Дата звернення 14.08.2023)
- підзаконні акти:
1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>. (Дата звернення 14.08.2023) ;
 2. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17>. (Дата звернення 14.08.2023) ;
 3. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>. (Дата звернення 14.08.2023) ;

4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>. (Дата звернення 14.08.2023)

- постанови, інші рішення, роз'яснення судів (Конституційного, Верховного):

5. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві. 6-те вид., допов. і перероб. Упорядники: Вереша Р.В., Карпунцов В.В. Київ: Алерта, 2023. 336 с.

4.2. Допоміжна література:

1. Бобошко О. М. Кваліфікація корупційних правопорушень, вчинених у співучасті. Держава та регіони. Серія : Право. 2022. № 1. С. 59-66.

2. В'юник М. В. Кримінально-правове регулювання в Україні: реалії та перспективи (аналітичні матеріали) / М. В. В'юник, М. В. Карчевський, О. Д. Арланова ; упоряд. Ю. В. Баулін ; Коміс. з питань прав. реформи, Робоча група з розвитку кримін. права. Харків : Право, 2020. 212 с.

3. Камінський П. В. Кваліфікація примушування до шлюбу: теоретичні та практичні аспекти. Держава та регіони. Серія : Право. 2022. № 2. С. 58-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2022_2_11

4. Каторкін Р.А. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 268 с.

5. Колодін Д. О., Степаненко О. В. Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально - правових норм. Право і суспільство. 2022. № 2. С. 222-227. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2022_2_35

6. Колодін Д. О. Кваліфікація кримінальних правопорушень при конкуренції кримінально - правових норм [Електронний ресурс]. Право і суспільство. 2022. № 2. С. 222-227. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2022_2_35

7. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї / кол. авт.; ред. С.А. Шалгунова. Дніпро : ДДУВС, 2020. 364 с.

8. Мислива О.О. Кримінально-правова характеристика та запобігання незаконній діяльності у сфері трансплантації : монографія. Дніпро: ДДУВС, 2019. 220 с.

9. Мовчан Р.О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2022. 244 с.

10. Оксаніченко А.С. Поняття злісності за кримінальним правом України. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2020. 184 с.

11. Омельчук О. М., Крушинський С. А. Кваліфікація контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, вчиненої у співучасті та за сукупністю з іншими злочинами. Університетські наукові записки. 2020. № 3-4. С. 286-296. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2020_3-4_31

12. Орловський Р. С. Теоретичні та методологічні проблеми інституту співучасті у кримінальному праві України : монографія. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 624 с.

13. Оробець К. М. Кваліфікація кримінальних правопорушень: проблема визначення та методологічні аспекти дослідження. Правова держава. 2021. № 44. С. 125-131. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2021_44_17
14. Пономаренко Ю. А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень : монографія / Ю. А. Пономаренко; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; [наук. консультування і передм. Ю. В. Баулін]. Харків : Право, 2020. 720 с.
15. Попов К. Л. Кваліфікація кримінальних правопорушень учасників збройного конфлікту на Сході України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 4. С. 247-255. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2021_4_40
16. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика у сфері регулювання заходів безпеки : монографія. Харків : Право, 2020. 328 с.
17. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову за мобілізацією : монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. 136 с.
18. Шаблистий В.В. Тілесне ушкодження як злочин проти життя та здоров'я людини за кримінальним правом України : монографія Дніпро : Видавець Біла К.О., 2020. 164 с.
19. Щирська В. С. Кваліфікація вимагання за сукупністю кримінальних правопорушень. Право і суспільство. 2022. № 1. С. 189-194. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2022_1_29

4.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. <http://www.nbuv.gov.ua> Бібліотека ім. Вернадського.
2. <https://nlu.org.ua> Парламентська бібліотека.
3. <https://www.naiau.kiev.ua/> Сайт НАВС.
4. <https://www.gp.gov.ua/ua/index.html> Сайт Офісу Генерального прокурора.
5. <https://mvs.gov.ua/uk> Сайт МВС України.
6. <https://www.npu.gov.ua/> Сайт Національної поліції України.
7. <https://ssu.gov.ua/> Сайт Служби безпеки України.
8. https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/perelik_sprav/ Сайт Верховного суду.
9. <https://unba.org.ua/> Сайт Національної асоціації адвокатів України.
10. <http://kyivinstitute.com/> Сайт Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія».
11. <https://onua.edu.ua/ua/> Сайт Національного університету «Одеська юридична академія».
12. <https://sluga-narodu.com/beb/> Сайт Бюро економічної безпеки.
13. <https://dbr.gov.ua/> Сайт Державного бюро розслідування.
14. <https://nabu.gov.ua/> Сайт Національного антикорупційного бюро України.
15. <http://www.mon.gov.ua> – сайт Міністерства освіти і науки України.
16. <http://www.president.gov.ua> – сайт Президента України.
17. <http://zakon.rada.gov.ua> – сайт Верховної Ради України.
18. <http://www.reyestr.court.gov.ua> – сайт Єдиного державного реєстру судових рішень
19. <http://www.echr.coe.int/echr> - сайт Європейського суду з прав людини.